

Հ Ա Շ Վ Ե Տ Վ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 2013 թ. գիտական և գիտակազմակերպչական գործունեության հիմնական արդյունքների մասին

1. «Պետականության զարգացման փուլերը Հայաստանում (հնագույն ժամանակներից մինչև 1918 թ.)» թեմայի շրջանակներում (ղեկավար՝ ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Աշոտ Մելքոնյան) հայեցակարգային մակարդակով ուսումնասիրվել է Հայկական հարցի վերաբացման պատմությունը (1912 թ. հոկտեմբեր-1914 թ. օգոստոս): Քննության են ենթարկվել Հայկական հարցի վերաբացման և զարգացման դժվարին ընթացքը, մեծ տերությունների դիվանագիտական պայքարը և այլ խնդիրներ:

Հետազոտվել են հայագիտության, մասնավորապես հայոց պատմության, ինչպես և հայ հասարակության առջև ծառայած համազգային մի շարք խնդիրներ (Արևմտյան Հայաստան, Արցախ, Ջավախք, պետականության, հայոց լեզվի, ժողովրդագրության հարցեր և այլն): Կարևորվել են Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման ու հատուցման թեմայի շրջանակներում թուրք-ադրբեջանական պատմագրության կողմից հայոց պատմության հարցերի խեղաթուրման դեմ հայ պատմաբանների խնդիրները:

Մշակվել են Մարաշի Տեր-Ղևոնդ քահանայի յուշերը, որն ընդգրկում է 19-րդ դարի 2-րդ կեսն ու 20-րդ դ. 1-ին քառորդը: Տեր Ղևոնդ քահանան անդրադառնում է իր տոհմի մի քանի սերունդների պատմությանը, ընդհուպ մինչև Կիլիկիայի հայաթափումը: Մանրամասն շարադրվում են 1895-1896 թթ. դեպքերը՝ համիդյան ջարդերը, հեղինակի բանտարկությունը, ապա պարտադրյալ դեգերումները Կիպրոսում, Սիրիայում, Լիբանանում, Եգիպտոսում, ինչպես և այցելությունները Կ.Պոլիս, Ջմյունիա, Աթենք, Քիոս կղզի և այլն: Անդրադարձ կա նաև 1909-ի կոտորածներին, 1915-ի տարագրությանն ու 1918-1920-ի իրադարձություններին: Գրքում արժեքավոր տեղեկություններ կան ոչ միայն Մարաշի, այլև Կիլիկիայի բազմաթիվ բնակավայրերի մասին: Հարուստ տեղեկություններ են հաղորդվում նաև մարաշցիների լեզվի, կրոնի, աղանդների, սովորությունների ու կրթության վիճակի մասին:

«Հայաստանը և հայությունը նորագույն շրջանում: Հայկական հարց:» թեմայի շրջանակներում (ղեկավար՝ պ. գ. թ. Կարեն Խաչատրյան) ամփոփվել է Եվրոպայի և Ամերիկայի հայկական գաղութների դարավոր պատմությունն առավել հիմնական կողմերով՝ սկզբնավորումից մինչև 1920-ական թթ.:

«Աղբյուրագիտություն և պատմագրություն» թեմայի շրջանակներում (ղեկավար՝ պ. գ. թ. Արտաշես Շահնազարյան) ուսումնասիրվել է XIX դարի և XX դարասկզբի հայ պատմագիտությունը: Հասարակական-քաղաքական կյանքի կացության հենքի վրա լուսաբանվում են հայ նոր պատմագիտության սկզբնավորման նախադրյալները, ընթացքն ու զարգացումը: Հանրագումարի են բերված XIX դարի և XX դարի սկզբի պատմագիտության նվաճումները, վերլուծված են տարբեր հայացքներ դավանող հասարակական-քաղաքական երևելի գործիչների, պատմագիտության երախտավորների գիտական հայեցակետերը:

Շրջադարձային երևույթների և համազգային նշանակության հիմնախնդիրների քննությունը կատարվել են պատմականության դիրքերից՝ մերժելով և մտքի հետահայաց գաղափարաբանությունը և հարմարվողական պատեհապաշտությունը:

2. «Պետականության զարգացման փուլերը Հայաստանում (հնագույն ժամանակներից մինչև 1918 թ.)» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ թղթ. անդ. Ա. Մելքոնյան) հրատարակվել է Ա-Դոյի (Հովհաննես Տեր-Մարտիրոսյան) «Ռուսական ցարերը և հայկական հարցը» անտիպ աշխատությունը (առաջաբանը և ծանոթագրությունները՝ Ռ. Գասպարյանի և Ռ. Սահակյանի), որտեղ ներկայացվում են 1880-ական թվականների Նոր Բայազետն ու Երևանը և ռուսական ցարերի քաղաքականությունը Հայաստանի նկատմամբ՝ սկսած Պետրոս Մեծից:

Նույն թեմայի շրջանակներում հրատարակվել է Ե. Բուրանյանի «Իմ անցյալի հուշերից. Վասպուրականի ողբերգությունը» (ներածությունը և ծանոթագրությունները՝ պ.գ.թ. Ռ. Գասպարյանի և պ.գ.թ. Ռ. Մահակյանի) գիրքը, որում ներկայացված են վասպուրականցի Եղիշե Բուրանյանի (1874-1958) անտիպ հուշերը Վան-Վասպուրականի 1890-ական թվականների և 1915 թ. ցեղասպանության ու ինքնապաշտպանական մարտերի մասին: Հեղինակն ականատեսն է մի շարք կարևորագույն դեպքերի և իրադարձությունների, որոնց մասին տալիս է հավաստի տեղեկություններ, ներկայացնում է վասպուրականցիների կենցաղի, մշակութային կյանքի հետ կապված մանրամասներ:

Նույն թեմայի շրջանակներում հրատարակվել է պ.գ.դ. Է. Կոստանդյանի «Հայագիտական ուսումնասիրություններ» գիրքը, որը պ.գ.դ. Է. Կոստանդյանի՝ հայ ժողովրդի պատմության նոր շրջանին վերաբերվող հասարակական-քաղաքական, հոգևոր-եկեղեցական հարցերին, ազգային ազատագրական շարժումներին և մշակույթի պատմության գործիչներին նվիրված 45 հոդված:

Նույն թեմայի շրջանակներում հրատարակվել է պ.գ.դ. Էդ. Դանիելյանի «Progressive British Figures: Appreciation of Armenia's Civilizational Significance Versus the Falsified "Ancient Turkey" Exhibit in the British Museum» («Հայաստանի քաղաքակրթական նշանակության բրիտանացի առաջադեմ գործիչների գնահատականը՝ ընդդեմ «Հին Թուրքիա» կեղծիքի ցուցադրությանը Բրիտանական թանգարանում») գիրքը, որում ներկայացված է հայտնի բրիտանացի առաջադեմ գործիչների՝ Հայաստանի (որպես դրախտի երկիր, Արարատ-Մասիս սրբազան լեռան և քաղաքակրթության օրրան) մշակութային ու հոգևոր ընկալումն ընդդեմ Բրիտանական թանգարանում կեղծ «Հին Թուրքիա» անվանումը կրող «54 ցուցասրահի», որտեղ ցուցադրված են Հայկական լեռնաշխարհի և Փոքր Ասիայի հնավայրերից պեղված հնագիտական առարկաներ՝ թուրքական կեղծված մեկնաբանություններով: Հաշվի առնելով Հայաստանի (Արևմտյան և Արևելյան Հայաստան) և Փոքր Ասիայի հնավայրերից տարված հին և միջնադարյան հնագիտական առարկաների հավաքածուների, ինչպես նաև պատմագիտական և քարտեզագրական նյութերի առկայությունը Բրիտանական թանգարանում՝ հեղինակն առաջարկում է խիստ գիտական հիմունքներով ապաքաղաքականացնել հնագիտական առարկաների ցուցադրումը՝ փոխելով «54 ցուցասրահի» կեղծ անվանումը և ցուցատախտակները, և ներկայացնել Հայկական լեռնաշխարհի և Փոքր Ասիայի հնավայրերում հայտնաբերված հնագիտական առարկաները 2 ցուցասրահներում, որոնք համապատասխանաբար անհրաժեշտ է անվանել Հին Հայաստան և Հին Փոքր Ասիա:

Նույն թեմայի շրջանակներում հրատարակվել է պ.գ.թ. Ա. Վարդանյանի «Աղվանքի պատմաաշխարհագրական քննություն» մենագրությունը՝ նվիրված Աղվանքի պատմական աշխարհագրության ուսումնասիրությանը: Աղբյուրագիտական հարուստ նյութերի հիման վրա հեղինակը հաստատում է, որ Աղվանքն ըստ «Աշխարհացոյց»-ի ունեցել է 11 գավառ, Ուտիք և Արցախ նահանգները հայկական պետականության ողջ ընթացքում գտնվել են Հայաստանի կազմում:

«Հայաստանը և հայությունը նորագույն շրջանում: Հայկական հարց:» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ. գ. թ. Կ. Խաչատրյան) լույս է տեսել պ.գ.դ. Հ. Աբրահամյանի «Կռունկ» աշխատությունը, որը նվիրված է 1988 թ. մարտի սկզբին Արցախում ստեղծված «Կռունկ» կոմիտեի գործունեությանը: Չնայած քաղաքական հանգամանքների պարտադրանքով ունեցած կարճատև գոյությանը՝ այն կարևոր դեր է խաղացել արցախահայության ազգային-ազատագրական պայքարի՝ Ղարաբաղյան շարժման սկզբնական փուլում:

Նույն թեմայի շրջանակներում հրատարակվել է Հ. Աբրահամյանի «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն. սոցիալ-տնտեսական, հասարակական-քաղաքական և մշակութային կյանքը (2000-2008)» ուսումնասիրությունը, որում պատմագիտական հետազոտությունների,

ԼՂՀ պետական բարձրագույն մարմինների ընթացիկ արխիվների հարուստ նյութերի, մամուլի և վիճակագրական փաստական տվյալների հիման վրա ներկայացվում է Ադրբեջանի բռնատիրությունից ազատագրվելուց և ազգային-ազատագրական պայքարում տարած հաղթանակից հետո ԼՂՀ-ում իրագործվող վերափոխումների պատմությունը:

Նույն թեմայի շրջանակներում հրատարակվել է պ.գ.դ. Վլ. Պետրոպյանի «Ստեփան Շահումյան. նրա կյանքի պատմությունը» մենագրությունը, որում նորովի և համակողմանիորեն լուսաբանվում են ականավոր գործչի կյանքն ու գործունեությունը:

Նույն թեմայի շրջանակներում հրատարակվել է պ.գ.թ. Ս. Ղարիբջանյանի «Научная интеллигенция Армении (1920-середина 1930-х гг.)» աշխատությունը, որում արխիվային փաստաթղթերի, պարբերական մամուլի նյութերի և մասնագիտական գրականության հիման վրա առաջին անգամ ընդհանրացված լուսաբանվել են Խորհրդային Հայաստանի գիտական մտավորականության ձևավորման գործընթացը 1920-ական թթ., գիտական կապերի և համագործակցության հարցերը խորհրդային հանրապետությունների և արտասահմանյան երկրների հետ, ինչպես նաև աշխարհահռչակ մի շարք գիտնականների դերը Հայաստանում գիտական հետազոտությունների կատարման և զարգացման գործում: Աշխատությունում հրապարակվել են արխիվային նյութեր և փաստաթղթեր, որոնք արտացոլում են Հայաստանի գիտական մտավորականության գործունեությունը:

3. «Հայոց պատմության հիմնահարցերի խեղաթուրումը թուրք-ադրբեջանական պատմագրության մեջ» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.դ. Է. Դանիելյան) լույս են տեսել «Հայաստանի քաղաքակրթական ավանդը Մետաքսի ճանապարհի պատմության մեջ» Պատմության ինստիտուտում տեղի ունեցած միջազգային գիտաժողովի նյութերը, որում արժևորվել է Հայոց քաղաքակրթական ժառանգության նշանակությունը «Մետաքսի ճանապարհի պատմության մեջ»՝ բացահայտելով թուրք-ադրբեջանական կեղծարարության սնանկությունը: Թուրքիան ՄԱԿ-ի և Սևծովյան երկրների տնտեսական համագործակցության կառույցներում հանդես է գալիս իբրև թե մշակութային նախաձեռնություններով, որոնց հիմքում իրականում պանթուրքիզմի և նեոսամանիզմի գաղափարախոսությունն է: Հայոց ցեղասպանությունը ժխտող Թուրքիան, ընդգրկվելով մի կողմից ՄԱԿ-ի հովանավորած «Քաղաքակրթությունների դաշինքի», մյուս կողմից՝ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի նախաձեռնած «Մետաքսի ճանապարհ» ծրագրի մեջ, Հայոց ցեղասպանությունը գործելուց հետո, կեղծիքի և նենգափոխությունների միջոցով, քաղաքական նպատակներով «սեփականացնելով» Արևմտյան Հայաստանի և Հայկական Կիլիկիայի մշակութային ժառանգությունը, շարունակում է ցեղասպանությունը մշակույթի բնագավառում: Ադրբեջանի ղեկավարությունը, յուրացնելով թուրքական ցեղասպան «մեթոդները», նույն կերպ պատմության կեղծարարությունը բարձրացրել է պետական մակարդակի:

4. Կիրառական մշակումներ /չկան/

5. Ինստիտուտի կողմից 2013 թ. հրապարակումների ցանկը

Մենագրություններ, աշխատություններ, ժողովածուներ, ձեռնարկներ

1. Աբրահամյան Հ. Բ., «Կռունկ», «Վաչագան Բարեպաշտ» հրատ., Ստեփանակերտ, 2013, 64 էջ
2. Աբրահամյան Հ. Բ., Լեոնային Ղարաբաղի Հանրապետություն. սոցիալ-տնտեսական, հասարակական-քաղաքական և մշակութային կյանքը (2000-2008), Պատմ. ինստ., Եր., 2013, 283 էջ
3. Ա-Դո (Հովհաննես Տեր-Մարտիրոսյան), Ռուսական ցարերը և հայկական հարցը (Առաջաբանը և ծանոթագրությունները՝ Ռ. Գասպարյանի և Ռ. Սահակյանի), Պատմ. ինստ., Եր., 2013, 161 էջ
4. Այվազյան Ս., Ուրարտերեն: Քերականություն և հիմնական բառապաշար, ԵՊՀ հրատ., Եր., 2013, 144 էջ
5. Եղիշե Բուրանյան, Իմ անցյալի հուշերից. Վասպուրականի ողբերգությունը (ներածությունը և ծանոթագրությունները՝ Ռ. Գասպարյանի և Ռ. Սահակյանի), Պատմ. ինստ., Եր., 2013, 121 էջ
6. Կոստանդյան Է. Ա., Հայագիտական ուսումնասիրություններ, Պատմ. ինստ., Եր., 2013, 538 էջ
7. Հայ գաղթաշխարհի պատմություն (միջնադարից մինչև 1920-ական թթ.) (խմբագիրներ՝ Վ. Բարխուդարյան, Ք. Ավագյան, Է. Թաջիրյան), Պատմ. ինստ., հ. III, Եր., 2013, 372 էջ
8. Հայոց պատմություն: Դասագիրք հանրակրթական հիմնական դպրոցի 6-րդ դասարանի համար (խմբագիրներ՝ Ա. Մելքոնյան, Ա. Սիմոնյան, Ա. Նազարյան, հեղինակներ՝ Ա. Մելքոնյան, Է. Դանիելյան, Ա. Մովսիսյան), «Զանգակ-97», Եր., 2013, էջ 192
9. Հայոց պատմություն: Դասագիրք հանրակրթական հիմնական դպրոցի 8-րդ դասարանի համար (խմբագիրներ՝ Ա. Մելքոնյան, Ա. Սիմոնյան, Ա. Նազարյան, հեղինակներ՝ Ա. Մելքոնյան, Ա. Սիմոնյան, Ա. Նազարյան, Հ. Մուրադյան), «Զանգակ-97», Եր., 2013, էջ 192
10. Հայոց պատմություն: Նոր շրջան: 8-րդ դասարանի դասագիրք (խմբ.՝ ալ. Վ. Բարխուդարյանի, հեղինակներ՝ Վ. Բարխուդարյան, Պ. Չոբանյան, Ա. Խառատյան, Է. Կոստանդյան, Ռ. Գասպարյան, Ռ. Ռահակյան, Ա. Հակոբյան), «Մանմար» ՓԲԸ, Եր., 2013, էջ 192
11. Հայրապետյան Ա. Ս., Գյումրի, «Էլդորադո», Գյումրի, 2013, 71 էջ
12. Մարաշի Տեր-Ղեոնդ քահանայի յուշերը: Հուշագրություն (կազմ.՝ Վ. Տեր-Ղևոնդյան), «Անտարես», Եր., 2013, 464 էջ + 16 էջ ներդիր + 4 էջ զույն. ներդիր
13. Մելքոնյան Ա. Ա., Հայոց պատմության դասերն ու պատգամները, «Գիտություն» հրատ., Եր., 2013, 632 էջ
14. Պետրոսյան Վ. Գ., Ստեփան Շահումյան. Նրա կյանքի պատմությունը, հտ. 1, 2, «Նոյյան տապան», Եր., 2013, 1120 էջ
15. Պետրոսյան Վ. Գ., Անտոն Քոչինյանի ժամանակը, «Էդիտ Պրինտ», Եր., 2013, 582 էջ
16. Պետրոսյան Վ. Գ., Էնվերի վերջը, «Զանգակ-97», Եր., 2013, 245 էջ
17. Պետրոսյան Վ. Գ., Վլադիմիր Մովսիսյան. Նրա կյանքն ու գործը, «Էդիտ Պրինտ», Եր., 2013, 323 էջ
18. Սարգսյան Ռ. Հ., Սահակյան Ռ. Օ., Հայոց ոստիկանության պատմությունից, «Ամիկոս» ՍՊԸ, մաս I, Եր., 2013, 156 էջ
19. Սարուխանյան Ն. Բ., Հայ պատմագիտությունը XIX դարում և XX դարասկզբին, «Գիտություն» հրատ., Եր., 2013, 544 էջ
20. Սիմոնյան Հ. Ռ., Ազատագրական պայքարի ուղիներում, գիրք V, ԵՊՀ հրատ., Եր., 2013, 1296 էջ
21. Վարդանյան Ա., Աղվանքի պատմաաշխարհագրական քննություն, Պատմ. ինստ., Եր., 2013, 208 էջ

22. Гарибджанян С. Г., Научная интеллигенция Армении (1920-середина 1930-х гг.), Лусакн, Ер., 2013, 190 с.

23. Danielyan Ed. L., Progressive British Figures' Appreciation of Armenia's Civilizational Significance Versus the Falsified "Ancient Turkey" Exhibit in the British Museum, Lusakn Publishing house, Yerevan, 2013, 127 p.

24. Stepanyan G.S., Armenians of Baku province in the second half of the 19th century (historical-demographic study), Lusakn, Yeravan, 2013, 360 p.

Ժողովածու և մենագրություն, որոնք լույս են տեսել 2013 թ., բայց թվագրված են 2012 թ. և դուրս են մնացել 2012 թ. հաշվետվությունից:

25. Հայաստանի քաղաքակրթական ավանդը Մետաքսի ճանապարհի պատմության մեջ. միջազգ. գիտ. նյութ., Պատմ. ինստ., Եր., 2012, 423 էջ

26. Магальян А.В., Арцахские меликства и меликские дома в XVII-XIX вв., изд. «ВМВ-принт», Ер., 2012, 240 с. + 32 с. илл.

Հոդվածներ

1. Աբրահամյան Հ. Բ., Արցախի հիմնախնդրի միջազգայնացման հարցի շուրջ, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, Եր., 2013, էջ 169-178

2. Ավագյան Ք., «Անհայրենիք» հայապահպանության հեռանկարները սփյուռքում, Երևանի «Գլաձոր» համալս. 6-րդ գիտ. նստաշրջանի հոդված. ժող., Եր., 2013, էջ 287-300

3. Բարխուդարյան Վլ.Բ., Կրթությունը միջնադարյան Հայաստանում. X-XIV դարեր (համառոտ ուրվագիծ), «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, Եր., 2013, էջ 3-21

4. Գինոսյան Ն. Լ., Հայերի ներդրումն Օսմանյան կայսրության առևտրատնտեսական, վարչաքաղաքական, գիտակրթական և մշակութային կյանքում (XIX դ. վերջին XX դ. սկզբին), Արևելագիտության հարցեր (գիտ. հոդված. ժող.), № VII, Եր., 2013, էջ 266-272

5. Գևորգյան Զ., Տեքստիլ արտադրանքը Կիլիկիայի հայկական պետության միջազգային առևտրում (13-14-րդ դդ.), «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, Եր., 2013, էջ 153-160

6. Զաքարյան Լ. Ս., Տեղական ինքնակառավարման զարգացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում (պատմական ակնարկ), Բուհերի ակադեմիական ազատությունների և մրցակցային պայմանների ապահովումը՝ բարձրորակ կրթության գրավական (միջազգ. գիտաժող. նյութ.), Եր., 2013, էջ 152-161

7. Զաքարյան Լ. Ս., Կուսակցությունների քաղաքականությունը տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ որպես տեղերում ներկայացուցչական ժողովրդավարության ապահովման միջոցի նկատմամբ, Տեղական ինքնակառավարման մարմինների 2012 թ. ընտրությունները Հայաստանում, Եր., 2013, էջ 74-110

8. Զաքարյան Լ. Ս., Ազգային իրավական փաստաթղթերը և միջազգային կազմակերպությունների երաշխավորությունները տեղական ժողովրդավարության մակարդակում կուսակցությունների քաղաքականության վերաբերյալ, Տեղական ինքնակառավարման մարմինների 2012 թ. ընտրությունները Հայաստանում, Եր., 2013, էջ 68-73

9. Թոխաթյան Կ.Ս., Ժամանակի քարտեզներ, «Գիտության աշխարհում», № 1, Եր., 2013, էջ 10-17:

10. Թոխաթյան Կ.Ս., Հայկական լեռնաշխարհի ժայռապատկերները, «Հայաստանի հնագիտական ժառանգությունը», № 7, Եր., 2013, էջ 24-27

11. Խաչատրյան Կ. Հ., Հայաստանի ռազմավարը Երկրորդ համաշխարհային պատերազմում, «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N 4 (29), Եր., 2013, էջ 107-117

12. Խառատյան Ա. Ա. Արևմտահայ մամուլը XX դ. առաջին քառորդին, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, Եր., 2013, էջ 20-31

13. Խառատյան Ա. Ա., Զմյուռնիայի հայ գաղթօջախը (XVIII դ. II կես-1922), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, Եր., 2013, էջ 85-98
14. Խառատյան Ա. Ա., Ամիրաների դասը Կ. Պոլսի հայ համայնքում (XVIII դ. II կես-1860-ական թթ.), «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, Եր., 2013, էջ 22-28
15. Խառատյան Ա. Ա., ՀՀ ԳԱԱ նախագահները, «Գիտության աշխարհում», N 2-3, Եր., 2013, էջ 20-23
16. Կիրակոսյան Գ. Լ., Երևանի նահանգի բնակչության դասային կազմը XIX դարի երկրորդ կեսին, ԳՊՀ գիտ. հոդված. ժող., N 15, Եր., 2013, էջ 201-221
17. Կիրակոսյան Գ. Լ., Արևելյան Հայաստանի հոգևոր դասը և հոգևոր ինքնագործները XIX դարի երկրորդ կեսին, ԳՊՀ գիտ. հոդված. ժող, N 15, Եր., 2013, էջ 221-230
18. Կոստանդյան Է.Ա., Վան-Վասպուրականի հասարակական-մշակութային գործիչները XIX դարի երկրորդ կեսին, «Հայաստանի մայրաքաղաքները», գիրք I, Վան, Վան քաղաքի առաջին հիշատակության 2865-ամյակին նվիրված միջազգ. գիտաժող. նյութ. հավաքածու, Եր., 2013, էջ 146-153
19. Կոստանդյան Է. Ա., Սրտի և մտքի անմար դողանջներ (գրախոսություն Բ. Միմոնյանի «Խաչքար» ժողովածուի մասին, «Բագին», № 1, 2013, Բուրջ Համուդ, էջ 44-49
20. Կոստանդյան Է. Ա., «Ա-Ռո (Հովհաննես Տեր-Մարտիրոսյան) Ռուսական ցարերը և Հայկական հարցը» (առաջաբանը և ծանոթագրությունները՝ Ռ. Գասպարյանի և Ռ. Սահակյանի)», «Պատմաբանասիրական հանդես», № 2, Եր., 2013, էջ 273-278
21. Հակոբյան Ա. Մ., «Ռեզակական կոմունիզմ»-ից ՆԷՊ-ին անցման հարցերի լուսաբանումը հայ պատմագրության մեջ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հ. ԼԳ, Պեյրուք, 2013, էջ 101-116
22. Հայրապետյան Ա. Ս., 1829-1831 թթ. Արևելյան Շիրակում հաստատված կարսեցի վերաբնակների թվաքանակի շուրջ, «Պատմաբանասիրական հանդես», № 3, Եր., 2013, էջ 125-140
23. Հայրապետյան Կ.Պ., 1919 թ. հունվար-փետրվարին փախստականների թվային տվյալների աճի մասին, «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես (գիտ. հոդված. ժող.), հ. Ա, Եր., 2013, էջ 51-59
24. Հայրապետյան Կ.Պ., Հատվածականության հիմնախնդիրը Հայաստանի առաջին հանրապետությունում, «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, թ. 2 (42), Եր., 2013, էջ 58-76
25. Հայրապետյան Կ.Պ., Հատվածականության դրսևորումները Արևմտահայ առաջին համագումարում, «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես (գիտ. հոդված. ժող.), հ. Բ, Եր., 2013, էջ 82-93
26. Հարությունյան Կ. Ա., Խորհրդային Միության կրկնակի հերոս Նելսոն Ստեփանյան, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1, Եր., 2013, էջ 44-53
27. Հարությունյան Մ. Գ., Բաղդասար մետրոպոլիտ Հասան Ջալալյանի և Սարգիս արքեպիսկոպոս Ջալալյանցի լուսավորական գործունեությունը Արցախում 1800-1880-ական թթ., «Մխիթար Գոշ» գիտամեթոդական հանդես, հ. 4-6, Վանաձոր, 2013, էջ 79-84
28. Հարությունյան Հ. Մ., Շուշին Արցախյան գոյապայքարում 1918-1920 թթ., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1, Եր., 2013, էջ 22-43
29. Հովհաննիսյան Լ. Հ., Բռնագաղթված հայության հայրենիք վերադառնալու հիմնախնդիրը 1921 թ. Լոնդոնի խորհրդածոդովում, «Նոր «Գլաձորը» գիտության բավիղներում» (Եր. «Գլաձոր» համալս. VI նստաշրջ. նյութ. ժող.), Եր., 2013, էջ 233-250
30. Հովհաննիսյան Լ. Հ., Դասախոսական կազմի որակի ապահովման հիմնախնդրի և դրա լուծման ուղիների շուրջ, «Նոր «Գլաձորը» գիտության բավիղներում» (Եր. «Գլաձոր» համալս. VI նստաշրջ. նյութ. ժող.), Եր., 2013, էջ 317-329

31. Հովսեփյան Մ. Վ., Ջավեն պատրիարքի գործունեությունը Կ.Պոլսի ՀՅԴ մամուլի լուսաբանմամբ (1909-1915, 1918-1922 թթ.), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», թ. 1, Եր., 2013, էջ 131-140
32. Հովսեփյան Մ. Վ., Նիկոմիդիայի «Բյութանիա» շաբաթաթերթը (1910-1912 թթ.), «Հանդես ամսօրյա», թ. 1-12, Վիեննա-Երևան, 2013, էջ 465-498
33. Հովսեփյան Մ.Վ., Արևմտահայ մամուլի արձագանքները Հովհ. Թումանյանի ուղևորություններին Արևմտյան Հայաստան (1915 թ. և 1921 թ.), «Հովհ. Թումանյանը և արդիականությունը» հանրապետ. միջբուհ. գիտաժող. նյութ., Եր., 2013, էջ 212-224
34. Հովսեփյան Մ. Վ., Արևմտահայ գրատպության պատմությունից, «Ակունք» գիտ. հոդված. ժող., թ. 2 (8), Եր., 2013, էջ 50-57
35. Ղազախեցյան Վ. Ն., Ադրբեջանի քայքայիչ գործունեությունը Հայաստանում 1920 թ., «Վեմ», N 3, Եր., 2013, էջ 225-238
36. Ղարաբյոզյան Ա., Դիցաբանական պատկերացումների արտացոլումը Վանի թագավորության արքայանուններում, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, Եր., 2013, էջ 99-106
37. Ղարաբյոզյան Ա., Կապան երկիրն ըստ Տաթևի «Պտղի» ցուցակի, Գավառի պետ. համալսարան, Եր., 2013, էջ 193-200
38. Մաղալյան Ա. Վ., Մելիք-Եզանի նորահայտ թերթի արձանագրությունները, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, Եր., 2013, էջ 180-192
39. Մարգարյան Ե., Հելլենիստական դարաշրջանի Կոմմագենեի և Ծոփքի քաղաքական պատմություն, «Պատմություն և մշակույթ», հ. Բ, Եր., 2013, էջ 212-224
40. Մարգարյան Ե., Հելլենիզմը և զելոտությունը արդի հրեական հելլենիստագիտության մեջ, Сборник научных статей седьмой годичной научной конференции РАУ посвященной 90-летию юбилею академика С.А. Амбарцумяна, Եր., 2013. с. 84-101
41. Մարության Ա. Յ., Պատմություն և իրավունք. Հայոց ցեղասպանության ժխտումը քրեականացնելու դեմ ուղղված Պիեռ Նորայի «փաստարկները», «Վեմ», N 2, Եր., 2013, էջ 10-31
42. Մարության Ա. Յ., Ա. Աստոյանի «Դարի կողոպուտը. հայերի ունեզրկումը Օսմանյան կայսրությունում 1914–1923 թթ.» (մենագրության գրախոսություն), «Վեմ», N 4, Եր., 2013, էջ 118-127
43. Մելիքյան Կ.Ռ., Կեսարիայի հայրապետական աթոռի հետ Հայոց եկեղեցու հարաբերությունների խնդրի շուրջ, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, Եր., 2013, էջ 141-152
44. Մելքոնյան Ա.Ա., Ախալքալաքը խորհրդային իշխանության տարիներին, Հայոց հյուսիսային դարասանները. Ջավախք, Լոռի, (նյութ. ժող.), Եր., 2013, էջ 192-204, (վերատպություն)
45. Մելքոնյան Ա.Ա., Հովսեփ Օրբելի-125, «Գիտության աշխարհում», Եր., 2013, թ. 2-3, էջ 29-34
46. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայ պատմագիտության խնդիրները արդի ժամանակաշրջանում, «Հայագիտությունը և արդի ժամանակաշրջանի մարտահրավերները», Հայագիտ. միջազգ. II համաժող. զեկ., Եր., 2013, էջ 100-102
47. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայաստանի ժողովրդագրության հիմնահարցերը հայագետ Հակոբբոս Տաշյանի աշխատություններում, «Բանբեր հայագիտության», թ. 1 (1), Եր., 2013, 137-146
48. Մելքոնյան Ա.Ա., Յուրահատուկ հաշվետվություն գիտնականի անցած պատվաբեր գործունեության մասին, Կոստանդյան Էմմա, Հայագիտական ուսումնասիրություններ, Եր., 2013, էջ 3-6

49. Մելքոնյան Ա.Ա., Ներսես Ե Աշտարակեցի կաթողիկոս և Կարապետ արքեպիսկոպոս Բագրատունի (կենսագրական գուգահեռներ), «Անդին», թ. 9, Եր., 2013, էջ 60-64 (վերատպություն)
50. Մելքոնյան Ա.Ա., Խաչատրյան Կ.Հ., Պատմության ինստիտուտ, «Պատմաբանասիրական հանդես», թ. 2, Եր., 2013, էջ 13-24
51. Մելքոնյան Ա.Ա., Ջավախք լեռնաշխարհը հայ գրականության մեջ. Մ.Սարգսյանի «Խաչված քաղաքը» վեպը, Սարգսյան Մկրտիչ, Դեպի լեռոն Աբուլ, Եր., 2013, էջ 533-538 (վերատպություն)
52. Մելքոնյան Ա.Ա., Ջավախքը 1917-1921 թվականներին, Հայոց հյուսիսային դարպասները. Ջավախք, Լոռի (նյութ. ժող.), Եր., 2013, էջ 174-191 (վերատպություն)
53. Մելքոնյան Ա.Ա., Վարդ Ղազարյանի «Ջավախքի արձիվները Արցախի լեռներում» ուշագրավ աշխատության վերահրատարակության առիթով, Ղազարյան Վարդ, Ջավախքի արձիվները Արցախի լեռներում, Եր., 2013, էջ 8-10
54. Մելքոնյան Է., Հայրենասիրության ընկալումը Սփյուռքում, Հայկական ինքնության խնդիրը 21-րդ դարում (գիտաժող. նյութ.), Եր., 2013, էջ 55-65
55. Սահակյան Ռ. Օ., Բաթումի նահանգի հայութեան կողոպուտն ու սպանությունները Առաջին համաշխարհայինի սկզբում 1914 ի աշնան (փաստաթղթեր), «Հայկազյան Հայագիտական հանդես», № 33, հ. ԼԳ, Պէյրուս, 2013, էջ 7-45
56. Սահակյան Ռ. Օ., Վան-Վասպուրականի վերաշինությունը Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին (1915-աշուն-1916 թ.), Հայաստանի մայրաքաղաքները, գիրք I. Վան: Վան քաղաքի առաջին հիշատակության 2865 -ամյակին նվիրված միջազգ. գիտ. նյութ. հավաքածու, Եր., 2013, էջ 197-207
57. Սարգսյան Լ. Մ., Շահումյանի անկման առեղծվածը նոր վկայությունների լույսի ներքո, «ՎԷՄ», թ. 3(43), Եր., 2013, էջ 174-182
58. Սարգսյան Ս. Թ., Վանի հերոսամարտը, Հայաստանի մայրաքաղաքները, գիրք I, Վան, Վան քաղաքի առաջին հիշատակության 2865-ամյակին նվիրված միջազգ. գիտ. նյութ. հավաքածու, Եր., 2013, էջ 163-170
59. Սարգսյան Ս. Թ., «Արմենիա» թերթի շրջաբերականը», Նոր «Գլաձորը» գիտության բավիղներում, (Եր. «Գլաձոր» համալսարանի VI գիտ. նստաշրջ. հոդված. ժող.), Եր., 2013, էջ 251-272
60. Սարգսյան Ս. Թ., 1885-1908 թվականների հայ ազգային-ազատագրական պայքարը Մ. Վարանդյանի գնահատմամբ, «Ակունք», № 1(7), Եր., 2013, էջ 7-23
61. Սարգսյան Ս. Թ., Պատմություն, պատմագրություն, պատմագրություն հասկացությունները, «Ակունք», № 2 (5) Եր., 2013, էջ 120-124
62. Սվազյան Հ. Ս., Հայ-աղվանական եկեղեցական հարաբերությունները Զ դարում, «Էջմիածին», N 1 (Ա), Էջմիածին, 2013, էջ 39-54
63. Սուքիասյան Հ. Կ., Երիտասարդական գիտաժողով՝ նվիրված Պատմության ինստիտուտի հիմնադրման 70-ամյակին, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, Եր., 2013, էջ 303-309
64. Սուքիասյան Հ. Կ., Հայ հայրենակցական միությունների միությունը և Հովհաննես Թումանյանի 50-ամյակի տոնակատարությունը, «Հովհաննես Թումանյանը և արդիականությունը»: Թումանյանի մահվան 90-ամյակին նվիրված հանրապետ. միջբուհ. գիտաժողովի նյութ., Եր., Հյուսիսային համալսարանի հրատ., 2013, էջ 117-124
65. Սուքիասեան Հ. Կ., Վաերագրեր մայր Աթոռի կրթամշակութային հաստատութիւնների պետականացման եւ Կուլտուր-պատմական ինստիտուտի հիմնադրման մասին, «Էջմիածին», յուլիս (Է), Էջմիածին, 2013, էջ 72-96
66. Վարդանյան Ա., Հ. Սվազյանի ծննդյան 75-ամյակի կապակցությամբ, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, Եր., 2013, էջ 274-276

67. Վարդանյան Վ. Մ., Աղթամարի կաթողիկոսության եկեղեցական թեմերը զինաբախումների թատերաբեմ (1470-1560-ական թթ.), «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, Եր., 2013, էջ 193-202
68. Վարդանյան Վ. Մ., Աղթամարի կաթողիկոսության ԺԴ դարի պատմության դրվագներ, «Էջմիածին», N 9 (Թ), Էջմիածին, 2013, էջ 97-106
69. Վարդանյան Վ. Մ., Ականավոր պատմաբան աղբյուրագետը, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, Եր., 2013, էջ 363-367
70. Վարդումյան Գ.Դ., Կրոնները Մետաքսի ճանապարհին հին և վաղ միջնադարյան ժամանակներում, «Հայաստանի քաղաքակրթական ավանդը Մետաքսի ճանապարհի պատմության մեջ» միջազգ. գիտաժող. նյութ., Եր., 2013, էջ 59-78
71. Ութուջյան Ա., Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Հակոբ Դ Ջուղայեցու մահվան օրվա առեղծվածի շուրջ, «Էջմիածին», N 8 (Ը), Էջմիածին, 2013, էջ 86-91
72. Ութուջյան Ա., Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Հակոբ Դ Ջուղայեցու շիրիմի ողիսականը, «Էջմիածին», N 11 (ԺԱ), Էջմիածին, 2013, էջ 76-83
73. Ութուջյան Ա., V դարի հայ պատմագիտական միտքը Միքայել Նալբանդյանի գնահատությամբ, «Ակունք» գիտ. հոդված. ժող., N 2, Եր., 2013, էջ 77-83
74. Арутюнян Г.М., Шуша как столица де-факто независимого Арцаха (1918-1920 гг.), Աշխատանքային տետրեր «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի հավելված, թ. 1-2, (25-26), ՀՀ ՊՆ Դր. Կանայանի անվ. ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտ, Եր., 2013, էջ 169-185
75. Арутюнян К.А., Основоположник ракетно-артиллерийских войск Вооруженных Сил Республики Армении, Сборник научных трудов III Всероссийской научно-практической военно-исторической конференции с международным участием 15-го мая 2013 г. Кемеровской область город Юрга, Томск, 2013, с. 252-254
76. Костандян Э.А., Нововыявленные архивные документы о Магакий Орманян, «Պատմաբանասիրական հանդես», № 3, Եր., 2013, էջ 239-246
77. Магалян А.В., Родовое древо Атабекянов, последних владык Джраберда, “Генеалогия народов Кавказа. Традиции и современность”. Вып. IV, Владикавказ, 2013, с. 142-152
78. Магалян А.В., Труд василия Братищева о Надир-шахе, “Армения-Иран: История. Культура. Современные перспективы взаимодействий”. Сборник статей. Институт стран Азии и Африки МГУ, М., 2013, с. 91-93
79. Маргарян Е., Очерки политической истории Софены (Цопк) и Коммагены эллинистического периода, Историческоепространство, М., 2013, с. 5-31
80. Маргарян Е., Риторика на вершинах Тавра, Критика и семиотика и герменевтика. Вып. 15. Новосибирск-Москва: Институт филологии сибирского отделения РАН, Новосибирский госуниверситет, РГГУ, 2013, с. 24-52
81. Маргарян Е., Влияние Армянской церкви феодализма нанациональный идентитет армян., «Диалог армянской, русской и японской культур: Опыт сравнительного анализа». Сборник научных статей РАУ. (Conference “Dialogue of Armenian, Russian and Japanese Cultures: The Experience of Comparative Analysis” 27-28 September, 2013, Yerevan, Armenia.), Եր., 2013, с. 81-99
82. Махмурян Г.Г., От Брест-Литовского мира к Мудросскому перемирию: история невыполнения договоров, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, Եր., 2013, էջ 21-39
83. Меликян В. Г., Проблема самоорганизации армянства и съезды западных армян, Вестник РАУ, N 1, Եր., 2013, с. 5-15
84. Мелкоян А.А., Приветственное слово, Художественная культура армянских общин на землях Речи посполитой, Минск, 2013, с. 12-13
85. Оганисян Л.Г., Западная Армения в планах великих держав в 1914–1916 гг., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, Եր., 2013, էջ 68-76

86. Свазян Г.С., Основы изучения истории страны Алуанк, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, Եր., 2013, էջ 40-60
87. Даниелян Э.Л., Армения: цивилизационный вектор в истории развития Шелкового пути, 21-й ВЕК, N 3, Ер., 2013, с. 85-103
88. Хачатрян К. Г., Военно-оборонное производство в Советской Армении в годы Великой Отечественной войны, „Историческое пространство /Проблемы истории стран СНГ/,, Москва, 2013, с. 240-258.
89. Хачатрян К. Г., Презентация сборника статей и материалов “Из истории армяно-украинских, армяно-венгерских и армяно-молдавских отношений”, “Художественная культура армянских общин на землях Речи Посполитой”, Минск, 2013, стр. 109-114
90. Danielyan E.L., Importance of the Armenian toponyms’ ontological integrity in the system of national security, 21st century, N 2, Yerevan, 2013, pp. 78-101
91. Danielyan E.L., Turkish-Azerbaijani falsifications of the Armenian toponyms as an indication of the genocidal policy, «Բանբեր հայագիտության», N 1, Եր., 2013, էջ 161-181
92. Khosroeva A.R., Assyrian Genocide in the Ottoman Empire and The Turkish Official Policy, Cambridge Press, USA, 2013, 42 pages
93. Sargsyan S. T., Armenia periodical, the herald of national liberation struggle, Europe & Orient, № 16. Janvier-Juin 2013, institut TCHOBANIAN, p. 75-81

Հոդվածներ, որոնք լույս են տեսել 2013 թ., բայց թվագրված են 2012 թ. և դուրս են մնացել 2012 թ. հաշվետվությունից:

94. Աբրահամյան Հ.Բ., 1918-1920 թթ. արցախահայության համագումարների ժողովրդավարությունը, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, Եր., 2012, էջ 21-36
95. Զաքարյան Լ. Ս., Կանանց քաղաքական մասնակցության ակտիվացման հիմնխնդիրն ազգային օրենսդրության և Հայաստանի միջազգային պարտավորությունների համատեքստում, Կանանց քաղաքական մասնակցությունը ՀՀ 2012 թ. խորհրդարանական ընտրություններին: Վերլուծական տեսություն, Եր., 2012, էջ 30-39
96. Զաքարյան Լ. Ս., Կանանց մասնակցությունը քաղաքականության ոլորտում և կուսակցությունների քաղաքական օրակարգում, Կանանց քաղաքական մասնակցությունը ՀՀ 2012 թ. խորհրդարանական ընտրություններին: Վերլուծական տեսություն, Եր., 2012, էջ 40-72
97. Խաչատրյան Կ.Հ., Զանգեզուրի խորհրդայնացումը և միացումը ՀՄԽՀ-ին, Հայ տպագրության 500-ամյակին նվիրված միջազգ. գիտաժող. նյութ., Վանաձոր, 2012, էջ 222-233
98. Խառատյան Ա.Ա., Հայ գրատպությունը Կ. Պոլսում և Զմյուռինայում (1567-1860-ական թթ.), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 4, Եր., 2012, էջ 3-11
99. Խառատյան Ա.Ա., Մարտին Բաղդասարյան, Ազատագրում, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 4, Եր., 2012, էջ 277-279
100. Կարապետյան Ա.Հ., Հ.Մ. Հարությունյան, Նոր Բայազետի գավառը 1914-1920 թթ., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, Եր., 2012, էջ 229-232
101. Կարապետյան Ա.Հ., Հայագիտությունը հարստացնող կարևոր ուսումնասիրություն, «Էջմիածին», ԺԲ, Էջմիածին, 2012, էջ 125-127
102. Կարապետյան Մ.Լ., Գեներալ-լեյտենանտ Մովսես Միլիկյան (ծննդյան 150-ամյակի առթիվ), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 4, Եր., 2012, էջ 291-294
103. Հայրապետյան Ա. Ս., Մտորումներ Ալեքսանդրապոլի հայ-թուրքական պայմանագրի մասին, ՇՀՀ կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ», № 15, Գյումրի, 2012, էջ 63-68

104. Մախմուրյան Գ. Գ., Ավետիս Ահարոնյանի նամակները Սևրի պայմանագրի նախապատրաստական աշխատանքների մասին, «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», N 1-2, Եր., 2012, էջ 60-76
105. Մաղալյան Ա.Վ., Սուքիասյան Հ.Կ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների XXXIII գիտական նստաշրջանը (նվ. է ակ. Վ. Բարխուդարյանի 85-ամյակին), «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, Եր., 2012, էջ 250-254
106. Մելքոնյան Ա.Ա., Չոբանյան Պ., Ակադեմիկոս Վլադիմիր Բախշի Բարխուդարյան (ծննդյան 85 և գիտամանկավարժական գործունեության 65-ամյակի առթիվ), «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, Եր., 2012, էջ 236-239
107. Նազարյան Լ., Արիստակես Լաստիվերտցու մի վկայության շուրջ, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 4, Եր., 2012, էջ 58-69
108. Մահակյան Ռ. Օ., Փաստաթղթեր Առաջին աշխարհամարտի տարիներին ռուսահպատակ հայերի զանգվածային կոտորածների մասին, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», № 4, Եր., 2012, էջ 256-276
109. Մահակյան Ռ. Օ., Գեներալ-լեյտենանտ Մովսես Սիլիկյան (կենսագրական անհայտ էջեր), «Պատմաբանասիրական հանդես», № 2, Եր., 2012, էջ 63-74
110. Մահակյան Ռ. Օ., Վիճակագրական տեղեկություններ Տրապիզոն քաղաքի և այդ գավառի մի շարք բնակավայրերի վերաբերյալ (1914 և 1916 թթ.), «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», № 1-2, Եր., 2012, էջ 46-59
111. Մահակյան Ռ. Օ., Հայ կամավորական զորամասերի մասնակցությունն Առաջին համաշխարհային պատերազմի (1914-1918 թթ.) Կովկասյան ճակատի մարտական գործողություններին, «Մեր հաղթանակները», հտ. Դ, Եր., «Նորավանք», 2012, էջ 151-158
112. Մահակյան Ռ. Օ., Դիվանի ճակատամարտը 1915 թ. ապրիլի 18, «Մեր հաղթանակները», հ. Դ, Եր., «Նորավանք», 2012, էջ 159-161
113. Մահակյան Ռ. Օ., 1915 թ. Արևմտահայ ինքնապաշտպանական մարտերի պատմությունից, հ. Դ, Եր., «Նորավանք», 2012, էջ 161-164
114. Մահակյան Ռ. Օ., Վանի պաշտպանությունը, Մուսա լեռան պաշտպանական մարտերը (1915 թ.), հ. Դ, Եր., «Նորավանք», 2012, էջ 167-173
115. Մարգարյան Ս. Թ., Հայ պարբերական մամուլը, «Հայաստան» հանրագիտարան, Եր., 2012, էջ 761-778
116. Մարգարյան Ս. Թ., Հայ լրատվական գործակալություններ, «Հայաստան» հանրագիտարան, Եր., 2012, էջ 787-789
117. Մարգարյան Ս. Թ., Գաղթավայրերի և սփյուռքի մամուլը, «Հայաստան» հանրագիտարան, Եր., 2012, էջ 950-960
118. Սուքիասյան Հ.Կ., Հայության պայքարը ԼՂԻՄ-ը Խորհրդային Հայաստանի հետ միավորելու համար: Փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածու, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, Եր., 2012, էջ 217-219

6. Տնօրեն՝ թղթ. անդ. Ա. Մելքոնյան

Փոխտնօրեն՝ պ.գ.թ. Կ. Խաչատրյան

Գլխաբարտուղար՝ պ.գ.թ. Հ. Մուրադյան

1) Էլեկտրոնային փոստ՝ history@sci.am և patminst@sci.am

Կայքէջ՝ www.academhistory.am

2) Մասնագիտական խորհուրդ-Հայոց պատմության 004

Նախագահ՝ թղթ. անդ. Ա. Մելքոնյան, գլխաբարտուղար՝ պ.գ.թ. Հ. Մուրադյան

7. Տվյալներ կադրերի վերաբերյալ՝

ա/ մինչև 35 տարեկան քանի գիտնականներ, այդ թվում կանայք, զբաղեցնում են ղեկավար պաշտոններ -

բ/ աշխատանքի է ընդունվել մեկ երիտասարդ, այդ թվում կանայք՝ --- , ազատվել է մեկ երիտասարդ, այդ թվում կանայք՝ ---

գ/ մինչև 35՝ 20 գիտաշխատող, 35-ից 60՝ 48 գիտաշխատող, 60-ից ավելի տարիքի գիտաշխատողների թվաքանակը՝ 25:

8. Հաշվետու տարում պատշտպանվել է դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսություն

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի աշխատակացիների կողմից պաշտպանվել է երկու թեկնածուական և մեկ դոկտորական (կրկնական) ատենախոսություն:

9. Տեղեկություններ հաշվետու տարում պատվավոր կոչումների և պարգևատրումների արժանացած գիտնականների մասին (ազգանուն, անուն, հայրանուն, պարգևը)

Հ. Աբրահամյանը, Է. Դանիելյանը, Ա. Մելքոնյանը, Գ. Ստեփանյանը պարգևատրվել են «ԼՂՀ ազգային ազատագրական պայքարի 25-ամյակի առթիվ» հուշամեդալով, Ա. Մելքոնյանը՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության «Անդրանիկ Օզանյան» մեդալով:

10. Գիտության և կրթության ոլորտում համագործակցությունը ՀՀ բուհերի և այլ կազմակերպությունների հետ՝ համատեղողների թվաքանակը՝ 31, այդ թվում՝

ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական կենտրոն (Մագիստրատուրա) - 8

ԵՊՀ - 10

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան - 2

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի հենակետային վարժարան - 1

Երևանի Վ.Բրյուսովի անվան պետական լեզվաբանական համալսարան - 1

Ռուս-հայ (Սլավոնական) համալսարան - 2

Գավառի պետական համալսարան - 3

Երևանի «Գլաձոր» համալսարան - 1

Երևանի Հյուսիսային համալսարան - 1

Գորիսի պետական համալսարան - 3

ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիր - 1

Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտ-1

Լրաբեր հասարակական գիտությունների -1

ՎԷՄ համահայկական հանդես -1

Բանբեր հայագիտության միջազգային հանդես-1

«Այբ» ավագ դպրոց -1

Գեղարքունիքի մարզի Գեղամավանի Ա. Աբրահամյանի անվան միջնակարգ դպրոց - 1

Հայաստանի Հանրային ռադիո-1

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի և «Ձավախք» հայրենակցական-բարեգործական միության հետ գրքի շնորհանդես

Ուլյանովսկի պետական տեխնիկական համալսարանի և Ուլյանովսկի քաղաքացիական ավիացիայի բարձրագույն ուսումնարանի հետ միջազգային գիտաժողով

«Հայկ» կինոստուդիայի հետ ֆիլի ցուցադրություն

Հայաստանի ազգային արխիվի և Երևանի պետական համալսարանի հետ գրքի շնորհանդես
ՌԴ Ուլյանովսկի քաղաքացիական ավիացիայի բարձրագույն ուսումնարանի հետ միջազգային գիտաժողով

Արցախի պետական համալսարանի (ԼՂՀ), Եվրոպայի Հայ Դատի հանձնախմբի գրասենյակի (Բելգիա), Լյուվենի կաթոլիկ համալսարանի (Բելգիա) և Քաղաքական գիտության Հայաստանի ասոցիացիայի (ՀՀ) հետ միջազգային գիտաժողով

Հայաստանում Ռուսական համագործակցության ներկայացուցչության հետ կլոր սեղան

ՀՀ Սփյուռքի նախարարության դրամաշնորհով հրատարակված աշխատություններ - մեկ
Հայաստանի հանրապետության նախագահի աշխատակազմի Հանրային կապերի և տեղեկատվության կենտրոնի հովանավորությամբ մեկ գրքի թարգմանություն և հրատարակություն

11. Տեղեկություն համատեղ միավորումների (ամբիոններ, լաբորատորիաներ և այլն) մասին - չկա:

Աղյուսակ 1 /չկա/

Արտոնագրային ցուցանիշներ

	Կազմակերպությունը	Խտոնագրերի հայտերի թիվը	Կական ռշումների թիվը	Մտացված արտոնագրերի թիվը

Աղյուսակ 2

2013 թ. թեմատիկայի ամփոփ տվյալներ

Կազմակերպությունը		Թեմաների կամ պայմանագրերի թիվը (n) և ֆինանսավորման ծավալը (X հազ. դր.)			
		Նպատակային ֆինանսավորում	Բազային 3 թեմա	Թեմատիկ 1 թեմա	Տնտ. պայմանագրեր
ՀՀ Պատմության ինստիտուտ	ԳԱԱ	19.000,0	136812,4	3.000,0	- - -

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի անցկացրած հանրապետական և միջազգային գիտական միջոցառումները

N	Միջոցառման անվանումը	Անցկացման վայրն ու ժամանակը, կազմակերպիչները	Մասնակիցների թիվը	
			Ընդամենը	այդ թվում արտ. երկրներից
1	Հանրապետական գիտական նստաշրջան «Հայ տպագրությունը դարերի միջով»: Նվիրվում է հայ տպագրության 500-ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ գիտաժողովների տուն (ՀՀ Կոտայքի մարզ, գ. Արզական) 13-14.01.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	8	
2	ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի հրատարակած «Ջավախքի պարերգեր և պարեղանակներ» գրքի շնորհանդեսին	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 31.01.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտ, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, «Ջավախք» հայրենակցական-բարեգործական միություն	85	10
3	Հանդիպում ՀՀ վաստակավոր արտիստ Արա Գևորգյանի հետ	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 8.02.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	80	
4	Международная научная конференция «По страницам истории авиации 1930-1940-х годов» посвященная к 100-летию со дня рождения дважды Героя Советского Союза летчика Нельсона Степаняна (10.04.1913-14.12.1944)	Зал заседаний Ученого Совета УЛГТУ 10.04.2013, Ульяновский государственный технический университет, Ульяновское высшее авиационное училище гражданской авиации, Институт истории НАН РА	1	9
5	Արմեն Խաչատրյանի «Մենք կանք» Արևմտյան Հայաստանում ծպտյալ հայերի մասին վավերագրական ֆիլմի ցուցադրում	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 31.05.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ «Հայկ» կինոստուդիա	90	

6	Յուրի Փիրույանի «На обрывках лет и дней: жизнь Даниэла Пирумяна» գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 11.06.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Հայաստանի ազգային արխիվ Երևանի պետական համալսարան	90	4
7	ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ Երիտասարդ գիտաշխատողների խորհրդի XXXIV գիտական նստաշրջան. Նվիրվում է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի հիմնադրման 70-ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 4.07.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ գիտաժողովների տուն (ՀՀ Կոտայքի մարզ, գ. Արզական) 5-7.07.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	19	
8	Հայկական հարցի միջազգայնացման 1912-1923 թվականների փուլը	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 12.07.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	9	
9	ԽՍՀՄ կրկնակի հերոս Նելսոն Գևորգի Ստեփանյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված միջազգային գիտագործնական կոնֆերանս	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 2.10.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, ՌԴ Ուլյանովսկի քաղաքացիական ավիացիայի բարձրագույն ուսումնարան	2	3
10	«Արցախի ազգային-ազատագրական պայքարը. Գյուլիստանից մինչև մեր օրերը» (նվիրվում է Ղարաբաղյան շարժման 25-ամյակին) միջազգային գիտաժողով	ք. Ստեփանակերտ, ԼՂՀ, Ազգային ժողովի նիստերի դահլիճ 3-6. 10. 2013 թ., Արցախի պետական համալսարան (ԼՂՀ), ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ (ՀՀ), Եվրոպայի Հայ Դատի հանձնախմբի գրասենյակ (Բելգիա), Լյուվենի կաթոլիկ համալսարան (Բելգիա), Քաղաքական գիտության Հայաստանի ասոցիացիա (ՀՀ)	4	17

11	Գիտական նստաշրջան Միմոն Զավարյանի մահվան 100-ամյակի առիթով	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 23.10.2013 թ., ՀՅԴ ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	2	2
12	Круглый стол проведению к “Гюлистанский мирный договор в исторических параллелях 1813-2013 годов”	Зал ректора Российско-армянского (Славянского университета) 24.10.2013 Представительство Россотрудничества в Республике Армения Институт истории НАН РА	3	5
13	«Հայաստանը և արաբական աշխարհը. պատմություն և արդի խնդիրներ» երիտասարդական գիտաժողով՝ նվիրված անվանի պատմաբան-արևելագետ Արամ Տեր-Ղևոնդյանի 85-ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, ՀՀ Կոտայքի մարզ, ք. Ծաղկաձոր, Գրողների ստեղծագործական տուն 1-3.11.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	11	
14	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 70-ամյակին նվիրված հանդիսավոր նիստ	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 20.12.2013 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	110	

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի աշխատակիցների արտասահման, այդ թվում ԱՊՀ-անդամ երկրներ, կատարած գործուղումները

N	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Գործուղված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովներին մասնակցելու համար	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու համար	Բանակցությունների և խորհրդածրությունների համար
1	Պատմության ինստիտուտ	Եգիպտոս	1		1
2		Գերմանիա	1		
3		ՌԴ (Մոսկվա, Ուլյանովսկ, Վլադիկավկազ, Սանկտ Պետերբուրգ)	4		2
4		ԱՄՆ (Չիկագո)	1	1	
5		Շվեդիա (Ստոկհոլմ)			1
6		Իտալիա (Սիեննա)	1		
7		Վրաստան (Ջավախք)			3
8		ԼՂՀ	4	3	
9		Ռումինիա (Բուխարեստ)	1		
10		Արգենտինա			1
11		Ուրուգվայ			1
12		Մոլդովա			1

Արտասահմանյան գիտնականների ընդունելություն ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում

N	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Ընդունված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովների մասնակցելու համար	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու համար	Բանակցությունների և խորհրդածությունների համար
1	Պատմության ինստիտուտ	Գերմանիա		5	
2		ՌԴ	2		
3		Ուրուգվայ			2
4		Արգենտինա			1
5		Ֆրանսիա /Մարսել/			1
6		Թուրքմենստան			1
7		Շվեյցարիա			1
8		Ավստրիա			1
9		Ռումինիա			2

Աղյուսակ 6 /չկան/

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի միջազգային դրամաշնորհներ

N	Կազմակերպությունը	Թեմայի անվանումը	Հիմնադրամի կամ կազմակերպության անվանումը	Դրամաշնորհի ժամկետը		Ֆինասավորման ծավալը (\$, €, դր., րԿ.)		Թեմայի ղեկավարը
				սկիզբ	ավարտ	ընդհանուր	2010 թ. համար	
1	2	3	4	5		6	7	8

Աղյուսակ 7

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 2013 թ. ֆինանսավորման ծավալները

N	Կազմակերպությունը	Բյուջե	Արտաբյուջե	Դրամաշնորհներ		
				արտաժողով (\$, €, րԿ.)	արժույթի կուրսը	ՀՀ դրամ
1	Պատմության ինստիտուտ	158812,4	1.500,0	----	----	----

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտաշխատողների 2013 թ. հրապարակումների
ընդհանուր քանակը

N	Կազմակերպությունը	Մենագրություն, ժողովածուներ, գրքեր		Ուսումնական ձեռնարկ, դասագիրք		Հոդվածներ, զեկուցումներ		Թեզիսներ	
		Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.
1	Պատմության ինստիտուտ	22		4		104	14	7	5

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտների թվաքանակը

Կազմակերպությունը	Ասպիրանտների քանակը (այդ թվում կանայք) առ 01.01.2014 թ.		Հաշվետու տարում ասպիրանտուրա են ընդունվել (այդ թվում կանայք)	
	ա/կ.	ա/չկ.	ա/կ.	ա/չկ.
Պատմության ինստիտուտ	2	4	1	3

Տվյալներ ՀՀ ԲՈՂ-ի Հայոց պատմության 004 մասնագիտացված գիտական խորհուրդի վերաբերյալ

Կազմակերպությունը	Ատենախոսության խորհրդի ծածկագիրը	Մասնագիտության ծածկագիրը և անվանումը	Խորհրդի նախագահ, գիտքարտուղար (գիտ. աստիճան, ազգանուն, անուն, հայրանուն)	2013 թ. ինստիտուտի աշխատակիցների կողմից պաշտպանված ատենախոսությունների թիվը	
				դոկտորական	թեկնածուական
Պատմության ինստիտուտ	004	Է.00.01 (Հայոց պատմություն) Է.00.05 (Պատմագրություն, աղբյուրագիտություն)	պ.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ Մելքոնյան Ա. Ա. պ.գ.թ., դոցենտ Մուրադյան Հ. Ղ.		2

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի աշխատողների թվաքանակի ամփոփ տվյալներ առ
01.01.2014 թ.

N	Կազմակերպությունը	Աշխատողների ընդհանուր թիվը	Գիտական աշխատողների ընդհանուր թիվը	ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոսներ	ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամներ	Գիտության դոկտորներ	Գիտության թեկանծուներ
	Պատմության ինստիտուտ	117	93	2	2	23	47

Ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ

Ա.Ա. Մելքոնյան

Ինստիտուտի գիտքարտուղար, պ.գ.թ., դոցենտ

Հ.Ղ. Մուրադյան

ОТЧЕТ

об основных результатах научной и научно-организационной деятельности института истории НАН РА за 2013 г.

1. В рамках темы “Этапы развития государственности (с древнейших времен до 1918 г.)” (руководитель темы – член-корреспондент НАН РА Ашот Мелконян) концептуально была исследована история возобновления Армянского вопроса (октябрь 1912 г.–август 1914 г.). Проанализирован сложный процесс возобновления и развития Армянского вопроса, дипломатическая борьба Великих держав и другие вопросы.

Был исследован ряд арменоведческих проблем, касающихся в частности истории армянского народа, а также других общенациональных вопросов (Западная Армения, Арцах, Джавахк, государственность, армянский язык, демографические вопросы и т.д.), вставших перед обществом. В рамках темы международного признания геноцида армян и его возмещения особое внимание было уделено задачам армянских историков, направленных против фальсификаций вопросов истории армянского народа со стороны турецко-азербайджанской историографии.

Были разработаны Воспоминания священника из Мараша Тер-Гевонда, охватывающие период со второй половины 19-го века по первую четверть 20-го века. Тер-Гевонд представляет историю нескольких поколений своего рода до киликийских событий. Подробно представляются события 1895-1896 гг. – гамидовская резня, арест автора, далее насильственное скитание на Кипре, в Сирии, Ливане, Египте, а так же посещения Константинополя, Змюрнии, Афин, острова Хиос и т.д. Представляются так же резня 1909 г., эмиграция 1915 г. и события 1920-х. В материале имеются важные сведения не только о Мараше, но и о многих других поселениях Киликии. Передается богатая информация о языке, религии, сектах, обычаях и состоянии образования марашцев.

В рамках темы “Армения и армяне в новейший период. Армянский вопрос” (руководитель к.и.н. Карен Хачатрян) была основательно обобщена история армянских колоний Европы и Америки с момента основания до 1920-х годов.

В рамках темы “Источниковедение и историография” (руководитель к.и.н. Арташес Шахназарян) была исследована Армянская историческая наука XIX - начала XX вв. На фоне общественно-политической жизни представлены предпосылки формирования, процесс и развитие новой армянской исторической науки. Подытожены достижения исторической науки XIX в. и начала XX в., проанализированы взгляды выдающихся общественных, политических деятелей различных направлений, научные точки зрения знаменитых представителей исторической науки.

Анализ переломных явлений и общенациональных проблем в историографии осуществлен с позиций историзма, отрицая и ретроспективную идеологизацию взглядов и преспособленчество.

2. В рамках темы “Этапы развития государственности в Армении (с древнейших времен до 1918 г.)” (руководитель член-корреспондент НАН РА Ашот Мелконян) вышел в свет не опубликованный труд А-До (Оганнеса Тер-Мартirosяна) “Русские цари и Армянский вопрос”. Предисловие и сноски публикации составлены Рубеном Гаспаряном и Рубеном Саакяном. В работе представлены Нор Баязет и Ереван 1880-х годов и политика русских царей начиная с Петра Великого относительно Армянского вопроса.

В рамках той же темы был издан труд Егише Бураняна “Из воспоминаний моего прошлого. Трагедия Васпуракана” (Введение и заметки подготовлены к.и.н. Рубеном Гаспаряном и к.и.н. Рубеном Саакяном). В книге представлены неизданные воспоминания васпураканца Егише Бураняна (1874-1958) о Ване-Васпуракане 1890-х годов и геноциде и самооборонительных боях 1915 г. Автор был очевидцем ряда важнейших фактов и событий, о которых дает достоверную информацию. Он представляет в своих воспоминаниях ряд подробностей о быте и культурной жизни васпураканцев.

В рамках той же темы была издана книга главного научного сотрудника д.и.н. Эммы Костандян “Арменологические исследования”, которая включает 45 статей, посвященных

общественно-политическим и духовно-церковным вопросам, национально-освободительным движениям и деятелям истории культуры периода новой истории армянского народа.

В рамках той же темы была опубликована книга “Оценка цивилизационного значения Армении прогрессивными британскими деятелями против сфалцированной экспозиции “Древняя Турция” в Британском музее”.

Книга представляет культурно-духовное восприятие Армении (как страны Рая, священной горы Арарат-Масис и колыбели цивилизации) известными прогрессивными британскими деятелями против “экспозиции” (содержащей турецкие фальсифицированные интерпретации археологических артефактов из древних памятников Армянского нагорья и Малой Азии) с фабрикованным названием “Древняя Турция” в “Комнате 54” Британского музея. Принимая во внимание факт наличия коллекций древних и средневековых ценных артефактов из Армении (Западная и Восточная Армения) и Малой Азии и историографических и картографических материалов в Британском Музее, автор предлагает деполитизировать на строго научной основе экспозицию артефактов, сменить фальшивое название и вывески “Комнаты 54” и представить археологические артефакты из древних памятников Армянского нагорья и Малой Азии в двух выставочных залах, которые должны носить названия Древняя Армения и Древняя Малая Азия.

В рамках той же темы была опубликована монография научного сотрудника института к.и.н. Аргишти Варданяна “Историко-географический анализ Агванка”, посвященная изучению исторической географии Агванка. На базе богатого источниковедческого материала автор доказывает, что согласно “Ашхарацуйц”-у Агванк имел 11 гаваров, а провинции Утик и Арцах на протяжении всей армянской государственности находились в составе Армении.

В рамках темы “Армения и армяне в новейший период. Армянский вопрос” (руководитель к.и.н. Карен Хачатрян) была опубликована работа д.и.н. Гранта Абрамяна “Крунк”, посвященная деятельности комитета “Крунк”, образованной в Арцахе в начале марта 1988 г. Несмотря на кратковременное существование ввиду политических обстоятельств, “Крунк” сыграл важную роль на начальном этапе Карабахского движения- национально-освободительной борьбы армян Арцаха.

В рамках той же темы опубликованна работа Гранта Абрамяна “Нагорно- Карабахская Республика. Социально-экономическая, общественно-политическая и культурная жизнь (2000-2008гг.)”, где на основе научных исследований, богатых материалов архивов действующих высших административных органов НКР, печати и статистических фактических данных представляется история преобразований, осуществляемых в НКР после освобождения от азербайджанского режима и одержанной победы в национально-освободительной борьбе.

В рамках той же темы опубликованна монография д.и.н. Владимира Петросяна «Степан Шаумян. История жизни», в которой всесторонне и по новому освещается жизнь и деятельность выдающегося деятеля.

В рамках той же темы опубликованна работа к.и.н. Степана Гарибджаняна «Научная интеллигенция Армении (1920–середина 1930-х гг.)», в которой на основе использования широкого спектра архивных источников, материалов периодической печати и специальной литературы впервые в обобщенном виде освещаются процесс формирования научной интеллигенции Советской Армении в 1920-х годах, история научных связей и сотрудничество научных работников нашей республики с учеными и научными учреждениями союзных республик, а так же значение деятельности известных зарубежных ученых в различных исследованиях осуществленных в Армении в 1920-1930-е годы. В работе публикуются документы и материалы, отражающие деятельность научной интеллигенции Армении.

3. В контексте темы “Фальсификация вопросов истории Армении в турецко-азербайджанской историографии” (КНО МОН РА N11-6а634, руководитель – д.и.н. Э.Л. Даниелян) были опубликованы материалы международной конференции “Цивилизационный вклад Армении в историю Шелкового пути”, состоявшейся в Институте истории НАН РА 21-23 ноября 2011 года.

В публикации оценено значение армянского цивилизационного наследия в “Истории Шелкового пути” и отмечена несостоятельность турецко-азербайджанских фальсификаций. Турция, выступает якобы с культурными инициативами в структурах Организации

Объединенных Наций и Организации Черноморского экономического сотрудничества, однако в реальности действует на основе идеологии пантюркизма и неоосманизма. Турция, которая отрицает Геноцид армян, в настоящее время включена как в “Альянс цивилизаций” под эгидой ООН, так и в программу ЮНЕСКО “Шелковый путь”. После совершения Геноцида армян Турция посредством фальсификаций и искажений, в политических целях “приватизировала” армянское культурное наследие Западной Армении и Киликии и таким образом продолжает геноцид в области культуры. Правительство Азербайджана, переняв турецкие “методы” геноцида, подняло фальсификацию истории на государственный уровень.

4. Прикладных разработок нет.

Директор института,
Член-корр. НАН РА

А.А. Мелконян

Ученый секретарь,
к. и. н., доцент

А. Г. Мурадян

ANNUAL REPORT

on the Main Results of the Scientific and Scientific-Organizational Activities of the Institute of History of NAS RA for 2013

1. The history of reopening of the Armenian question (October 1912 – August 1914) was investigated from conceptional points of view within the frames of the theme “The Stages of Development of the Statehood in Armenia (from the Ancient Times to 1918)” (the head of the theme is the Corr. Member of the NAS RA Ashot Melkonyan).

The problems of the Armenology, particularly on the History of the Armenian people and other national problems (Western Armenia, Artsakh, Javakhk, statehood, the Armenian language, the demographic questions and others) were investigated. The particular attention is payed to the tasks of the Armenian historians aimed against the falsifications of the History of the Armenian people by the Turkish-Azerbaijani Historiography in the frames of the theme of the Genocide of the Armenian people and the reimbursement of the latter.

“The Memories of the Marash Priest Ter-Ghevond” (Compiled by Vahan Ter-Ghevondyan) was published in the frames of the same theme. The publication is devoted to the history of a Marashian family. It includes the second half of the XIX c. and the first quarter of the XX c. The events of 1895-1896 – the Hamidian massacres, arrest of the author, forced roaming about Cyprus, Syria, Lebanon, Egypt and visits to Constantinopol, Zmuirnia, Athens, Isle of Qios and others are presented. The massacres of 1909, emigration of 1915 and events of 1920-s are introduced as well. There is worthwhile information not only about Marash but also about many other settlements in Cilicia. The publication has rich information about language, religion, traditions and education of the population of Marash.

The history of the Armenian communities in Europe and America from the time of their establishment up to 1920-s is generalized in the frames of the theme “Armenia and the Armenians in the Newest period. The Armenian Question” (the head of the theme is the Candidate of History Karen Khachatryan).

“The Armenian Science of History in the XIX c. and the beginning of the XX c.” was investigated in the frames of the theme “Source Study and Historiography” (the head of the theme is the Candidate of History Artashes Shahnazaryan). The pre-conditions of formation, process and development of the Armenian new science of History is introduced on the background of the social-political life. The achievements of the science of History of the XIX c. and the beginning of the XX c. are summed up together with the analyses of the views of the famous social-political figures of different trends and the ideas of well known representatives of the science of History.

The phenomena of great changes and national problems are analysed from the point of historicism, disclaiming both the retrospective formation of ideology and time serving.

2. The work of A-Do (Hovhannes Ter-Martirosyan) “The Russian Tsars and the Armenian Question” was published in the frames of the theme “The Stages of Development of the Armenian Statehood in Armenia (From the Ancient Times up to 1918)” (the head of the theme is the Associate Member of NAS RA Ashot Melkonyan). The preword and footnotes of the publication are prepared by Rouben Gasparyan and Rouben Sahakyan. New Baiazet and Yerevan and the policy of the Russian tsars, starting from Peter the Great are elucidated in the publication.

Eghishe Bouranyan’s book “From the Memories of My Past. The Tragedy of Vaspourakan” (the introduction and footnotes prepared by Candidate of History Rouben Gasparyan and Candidate of History Rouben Sahakyan). The unpublished memories of Eghishe Bouranyan(1874-1958) from Vaspourakan about Van-Vaspourakan of 1890-s and the genocide and self-defense battles of 1915 are introduced in the work. The author was the eye-witness of many facts and events and gave the reliable information about them. He introduced the details of the mode of life and cultural life of the vaspourakanians.

The book of the chief scientific worker, Doctor of History Emma Kostandyan “The Armenological Investigations” was published within the framework of the theme. It includes 45 articles devoting to the spiritual-church questions figures of the national liberation movements and History of Culture of the new period of the History of the Armenian people.

The book “Progressive British Figures’ Appreciation of Armenia’s Civilizational Significance Versus the Falsified “Ancient Turkey” Exhibit in the British Museum” was published in the frame of the same theme.

The book presents the famous British figures’ cultural and spiritual perception of Armenia (as the country of Paradise, sacred Mt. Ararat-Masis and the cradle of civilization) versus the "exhibit" (containing Turkish falsified interpretations of archaeological artifacts from the ancient monuments of the Armenian Highland and Asia Minor) with forged name "Ancient Turkey" in the "Room 54" of the British Museum. Taking into consideration the fact that there are collections of ancient and medieval valuable artifacts from Armenia (Western and Eastern Armenia) and Asia Minor, as well as availability of historiographical and cartographic materials in the British Museum, the author proposes to depoliticize on a strictly scientific basis the exhibit of artifacts, change the false name and labels of "Room 54" and present archaeological artifacts from the ancient monuments of the Armenian Highland and Asia Minor in two exhibiting rooms, which must be called Ancient Armenia and Ancient Asia Minor.

The monograph of the scientific worker of the Institute, Candidate of History Argishty Vardanyan “Historical-Geographical Analysis of Aghvank” was published within the framework of the same theme. The book is devoted to the investigation of the historical geography of Aghvank. The author proved on the base of the rich source material that according to “Ashkharatsuits” Aghvank had 11 gavars. As for the provinces Utik and Artsakh, they were part of Armenia during the whole period of the Armenian statehood.

The work of the Doctor of History Hrant Abrahamyan “Krounk” was published in the frames of the theme “Armenia and the Armenians in the Newest period. The Armenian Question” (the head of the theme is the Candidate of History Karen Khachatryan). The work is dedicated to the activities of the committee “Krounk” founded in Artsakh in the beginning of March in 1988. In spite of the short existence because of the political circumstances, “Krounk” played an important role during the first period of the Karabakh movement- national liberation struggle of the Armenians of Artsakh.

Hrant Abrahamyan’s work “ The Ngorno-Karabakh Republic. The Social-economic, Political and Cultural Life (2000-2008)” was published in the frames of the same theme. The history of reorganizations conducted after the liberation from the Azerbaijanian regime and the victory of the national-liberation struggle is introduced on the base of the scientific investigations, and rich materials of the archives of the acting administrative bodies of HKR, press and statistic facts. in the work.

The monography of the Doctor of History Vladimir Petrosian “ Stepan Shahumian. The History of Life” was published in the frames of the same theme. The life and activities of the outstanding figure is elucidated newly in the investigation.

The work of the Candidate of History Stepan Gharibjanian “The Scientific Intelligentsia of Armenia (1920- mid 1930-s)” is published in the frames of the same theme. The process of formation of the Scientific intelligentsia of Soviet Armenia in 1920-s, the history of the scientific ties and cooperation of the scientific workers of our Republic with the scientists and scientific organizations of the Soviet Republics and the significance of the foreign scientists’ activities in different investigations made in Armenia in 1920-1930-s are introduced for the first time on the base of the wide archival sources, materials of the press and special literature. The documents and materials reflecting the activity of the scientific intelligentsia are published in the work.

3. The materials of the International Conference “Civilizational contribution of Armenia in the History of the Silk Road” held in the Institute of History of NAS RA in 2011, November 21-23, “Civilizational Contribution of Armenia in the History of the Silk Road” were published in the context of the theme “The Falsification of the Questions of History of Armenia in the Turkish-Azerbaijani Historiography” (SCS MES RA N11-6a634, the head is the Doctor of History E.L.Danielyan).

The Armenian civilizational heritage's significance in "The History of the Silk Road", showing the bankruptcy of the Turkish-Azerbaijani falsifications was evaluated during the conference. Turkey acts as if with cultural initiatives in the structures of the United Nations and the Black Sea Economic Cooperation structures, but in reality their basis is the ideology of Pan-Turkism and neo-Osmanism. Turkey, which denies the Armenian Genocide, is currently included in a UN-sponsored "Alliance of Civilizations" and on the other hand in the UNESCO's "Silk Road" program. After committing the Armenian Genocide Turkey by means of falsifications and with political purposes "privatizes" the Armenian cultural heritage of Western Armenia and Cilicia, thus continuing the genocide in the field of culture. The Azerbaijani government adopting the Turkish genocide "methods" raised the falsification of history to the state level. The members of the thematic group also participated in the international conference "Civilizational contribution of Armenia in the history of the Silk Road" with their reports.

4. The applied working out (no).

Director of the Institute of History,
Correspondent Member of NAS RA

A. A. Melkonyan

Scientific Secretary of the Institute of History,
Candidate of History, associate professor

A. Gh. Muradyan